

СТАНОВИЩЕ

на проф. д.и.н. Любомир Огнянов – член на научно жури за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

Автор на дисертационния труд: Ирина Константинова Якимова

Тема на дисертационния труд: „Външнополитическата преориентация на България 1985 – 1991 г.“

Научна специалност: 05.03.06. – История на България

Научен ръководител: проф. д-р Евгения Калинова

Дисертационният труд на редовната докторантка Ирина Якимова е посветен на един актуален и неизследван досега проблем – външнополитическата преориентация на България през втората половина на 80-те и началото на 90-те години на XX век. Това е изключително трудна тема за изследване както поради нейната многоаспектност и сложност, така и поради недостъпността на част от архивните материали за изследователя и съществуващите дискуссионни мнения на специалисти, политици и дипломати по разглежданите събития и процеси.

Авторката е проучила внимателно и е анализирала задълбочено достъпните ѝ архивни документи от Централния държавен архив, Дипломатическия архив на Министерството на външните работи, Архива на БТА, два фонда от Държавния архив на Руската федерация и няколко електронни архива. Освен това тя се е опирала на огромно количество публикувани документи; на материали от периодичния печат; на мемоари и публицистични издания; на излязла по темата научна литература. Така че изворовата база на дисертацията може да бъде оценена като богата и разнообразна. На основата на тези източници и на наличните публикации по темата дисертантката е съумяла с убедителни тези и доказателства да разкрие историческия завой във външната политика на България през разглеждания период в посока от Изток към Запад.

Като специалист по международни отношения, добре запознат и с основните теоретични постановки от сферата на историята, политологията и геополитиката,

Ирина Якимова основателно е отделила една глава от своята дисертация на изясняването на влиянието на международните фактори върху глобалната трансформация на отношенията между двата военнополитически и икономически блока в света и в тази връзка успешно е очертала общия модел на прозападната преориентация в българската външна политика. Приемам, че това изложение няма за цел да разкрие всички аспекти на „разведряването“ в отношенията Изток-Запад през 1985 - 1991 г., а само да очертае общия международен фон (глобален и регионален) на останалата част от дисертацията. Приноси моменти в тази част на дисертационния труд могат да се открият както в изложението за разпадането на източноевропейския интеграционен модел през втората половина на 80-те и началото на 90-те години, така и в текстовете за еволюцията в политиката на САЩ към страните от Източния блок.

Богата на научни изводи и обобщения е втората глава на дисертацията, където се разкриват сложните отношения на България със Съветския съюз, постепенното преодоляване на противоречията със Съединените американски щати и установяването на сътрудничество със западноевропейските интеграционни институции през периода 1985 - 1989 г. В нея е анализирана външната политика на България в светлината на преустройството на системата на международните отношения в Европа и света. Акцентувано е върху обтягането на българо-съветските отношения в годините на „перестройката“ и формирането на тезата за преориентиране на българската външна политика като „тактическа алтернатива“ на тясната зависимост на България от Москва. Приведени са и редица характерни примери за „отварянето“ на страната към Запада и за активизиране на диалога на българското правителство с американската президентска администрация. Висока оценка е дадена на Юлската концепция на БКП (1987 г.) като „най-мощната реформена програма в България“ и на Указ №56 на Държавния съвет за стопанската дейност от януари 1989 г., с който се въвеждат принципите на частната стопанска инициатива и фирмената организация в икономиката. Доста пълно са разработени и такива важни въпроси от съвременната ни история, като: ролята на Тодор Живков във формирането на външнополитическите концепции на страната, развоя на отношенията Живков-Горбачов, мястото на „възродителния процес“ в международните позиции на България и др.

Приносен характер има и разработката на проблема за външната политика на България в началните години на прехода (1990 - 1991 г.). Дисертантката анализира концепцията за „обръщане“ към Запада на новите управляващи от левицата и десницата и прави обективна равностметка на първите резултати от прилагането на тази концепция. В тази връзка тя подчертава, че България подкрепя прекратяването на дейността на Съвета за икономическа взаимопомощ и Организацията на Варшавския договор, развива своите отношения с Москва на нова основа, получава статут на „най-облагодетелствуванa нация“ от САЩ, подписва Споразумение за търговия и икономическо сътрудничество с Европейската икономическа общност и се включва в изграждащата се система за европейска сигурност.

Ирина Якимова доказва, че пространствената преориентация на България от Изтока към Запада започва още преди свалянето на Тодор Живков от власт и че „отварянето“ към Запада се превръща в тактически и стратегически приоритет на българската външна политика в края на 80-те и началото на 90-те години на XX век. Тя определя периода 1985 - 1991 г. като „стартов етап“ на геополитическата преориентация на България, който подготвя окончателното преминаване на страната в западното геополитическо пространство, завършващ с приемането ѝ в НАТО (2004 г.) и Европейския съюз (2007 г.)

Могат да се отбележат още редица положителни страни на дисертационния труд на Ирина Якимова – ясно очертани хронологически граници на изследването, сполучлива структура на изложение, научнообосновани изводи и обобщения в края на главите и параграфите и в заключението на разработката, богат научен апарат, ценна информация в бележките под линия, добре оформена библиография и други.

Авторката е изразила и защитила ясно и убедително своето мнение по основните въпроси на темата.

Всичко гореизложено ми дава основание да заявя, че предложеният дисертационен труд отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на този закон, утвърден от Министерския съвет, и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски“. Нещо

повече – бих добавил, че работата на Ирина Якимова далеч надхвърля тези изисквания. Мисля, че авторката е разработила три теми, които могат да бъдат предмет на три самостоятелни дисертации. Става дума за отношенията на България със СССР, отношенията на България със САЩ и отношенията на България с институциите на западноевропейското интеграционно пространство. Разбира се, при условие, че се запази фонът, предложен в първата глава на труда. При това и обемът на обсъжданата разработка дава основание за такова заключение – ако текстовете в бележките под линия се приведат в стандартен формат, то работата вероятно би достигнала 700 страници.

С оглед на значимостта на темата и богатството на използваната документация смятам, че този монографичен труд трябва да бъде публикуван в най-скоро време. Затова ще си позволя да направя няколко бележки и препоръки:

1. Следва да се уточнят определенията „втората половина на 80-те години“ и „началото на 90-те години“, за да се даде точен отговор на въпросите дали 1985 г. е към „втората“ или към „първата половина на 80-те години“ и дали 1990 г. е към „началото на 90-те години“ или към „втората половина на 80-те години“.

2. Необходимо е допълнително прецизиране на научния апарат (бележките под линия) – отделяне на авторския текст от цитираните източници (чрез нови редове); поставяне на посочените източници в скоби или означаването им с друг шрифт (ако са в текста на бележката); разделяне на големите текстове в бележките (които са с поразнородна информация) на повече пасажи; обособяване на номерацията на бележките по глави (примерно: за I глава – от 1 до 313, за II глава – от 1 до 707 и т. н.) вместо да е за цялата дисертация (от 1 до 1432).

3. Не навсякъде в изложението са пълни и точни партийните и държавните длъжности на Никита Хрущов, Михаил Горбачов и Тодор Живков.

4. В библиографията има пропуснати някои публикации, които са пряко свързани с темата на дисертационния труд. В случая ще посоча 4 статии на автора на настоящето становище: 1. България и обединена Европа. – В: Историкът – гражданин и учен. Сборник в чест на академик Илчо Димитров. С., 2001, с.501-513; 2. Съветският съюз във външната политика на България (1956 – 1989). – В: Сборник в чест на 65-

годишнината на проф. д.и.н. Димитър Игнатовски. Шумен, 2005, с.275-287; 3. Отношенията на България със САЩ и страните от Западна Европа (1956 – 1989). – В: Сборник в чест на доц. д-р Минчо Минчев. В. Търново, 2006, с.146-162; 4. Външната политика на България (от средата на 50-те до края на 80-те години). – В: История на българите, том III. От Освобождението (1878) до края на Студената война (1989). С., 2009, с.597-640.

Тези няколко конкретни бележки и препоръки в ни най-малка степен не влияят на високата ми оценка на обсъждания дисертационен труд.

В заключение заявявам, че дисертацията „Външнополитическата преориентация на България 1985 – 1991 г.“ е безспорен научен принос в българската историография и предлагам на членовете на научното жури да гласуват положително за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на нейния автор Ирина Константинова Якимова.

София, 30 септември 2014 г.

Член на научното жури:

(проф. д.и.н. Любомир Огнянов)